

УДК 94 (477. 65) “1941/1945”

ГЕНЕРАЛ-МАЙОР ЯКИМ ВАСИЛЬОВИЧ ЯКШИН І КІРОВОГРАДЩИНА

Олександр ЧОРНИЙ (Кіровоград)

Дослідження торкається військової служби маловідомого радянського генерала, який у роки Другої світової війни воював на території Кіровоградщини. Я. В. Якшин 1941 року в званні полковника, командує 47-м мотострілецьким полком 15-ї моторизованої дивізії, вів запеклі бої в районі “Зеленої брами”. Наприкінці 1943 – на початку 1944 рр., очолює спочатку 66-у, а потім 375-у стрілецькі дивізії, брав участь у звільненні територій Новогеоргіївського, Знам'янського та Олександрівського районів.

Ключові слова: генерал, полк, дивізія, фронт, війна.

Статья посвящена военной службе малоизвестного советского генерала, который в годы Второй мировой войны воевал на территории Кировоградщины. А. В. Якшин в 1941 году в звании полковника, командуя 47-м мотострелковым полком 15-й моторизованной дивизии, вёл тяжёлые бои в районе “Зелёной брамы”. В конце 1943 – в начале 1944 гг., сначала возглавляя 66-ю гвардейскую, а затем 375-ю стрелковые дивизии, принимал участие в освобождении территорий Новогеоргиевского, Знаменского и Александровского районов.

Ключевые слова: генерал, полк, дивизия, фронт, война.

Paper is devoted to military service a little-known Soviet general who in World War II, fought in the Kirovograd region. A. V. Yakshin in 1941 as a colonel, commanding the 47th motorized rifle regiment of the 15th motorized division led the heavy fighting in the "Green Brahma," and in 1943 - at the beginning of 1944. turns leading the 66th Guards, and then the 375-th Infantry Division who liberated territory Novogeorgievsk, the Znamenka and Alexander areas.

Key words: General, regiment, division, front, war.

Уже майже сім десятиліть віддаляють нас від закінчення Другої світової війни, а ми й досі не маємо достовірного дослідження про цей найстрашніший в історії людства конфлікт. До цих пір ми ще не знаємо всіх тих, хто кував перемогу. Моторошно усвідомлювати, що про подвиг більшості з тих, хто рятував Батьківщину в 1941 – 1945 рр., ми вже ніколи й не визнаємо.

Кілька років тому автору цієї публікації в розмові з колишньою вчителькою Красносільської середньої школи З. І. Верко (Гандзулевич) вдалося встановити факт, що наприкінці 1943 року в с. Красносілля Олександрівського району Кіровоградської області командував бойовими діями радянських військ генерал Яким Васильович Якшин. Як виявилось згодом, у грудні 1943 – на початку січня 1944 рр. генерал-майор Я. В. Якшин,

командуючи 375-ю стрілецькою дивізією, вів у районі згаданого села запеклі бої проти німецьких 106-ї та 320-ї дивізій (генералів В. Форста та Г. Постеля), котрі діяли в складі 8-ї польової армії генерала Отто Веллера.

Разом із тим стало зрозуміло, що військово-історична література не багата інформацією про генерала Я. В. Якшина. Крім того, його прізвище не часто фігурує й на сторінках військової мемуарної літератури. Матеріали для публікації довелося збирати досить довго і її появою маємо завдячувати випадковому знайомству автора із сином Якіма Васильовича Олександром, який надіслав деякі відомості про батька, що значно допомогло під час наукових пошуків, результати яких надаємо Вашій увазі. З огляду на те, що постать генерала є невідомою історичній науці, дозволимо собі, перш ніж перейти до висвітлення заявленої теми дослідження, трішки торкнутися біографії героя розвідки.

Якшин Яким Васильович народився 20 вересня 1898 року в селі Кузьмінське Коношського району Архангельської області (тоді в складі Вологодської губернії) у селянській сім'ї [15]. Крім нього, у батьків було ще двоє дітей – сини Андрій та Іван. Останній теж був військовим танкістом, брав участь у Другій світовій війні, по закінченню якої мешкав у Москві [12, с. 4]. До 1917 р. майбутній генерал проживав у рідному селі. У дитинстві працював у домашньому господарстві, школу впродовж навчального року відвідував у найближчому населеному пункті за 10 кілометрів.

У січні 1917 р. Якіма Васильовича призвали на військову службу ще в царську армію, у якій служив рядовим 175-го запасного піхотного полку. Відомо, що в липні 1917 року брав участь у роззброєнні частин “Дикої дивізії” на залізничній станції Дно [15]. Після жовтневих подій у Росії герой нашого дослідження в січні 1918 року демобілізувався й повернувся в с. Кузьмінське, де працював у домашньому господарстві.

18 жовтня 1919 р. був призваний до лав РСЧА й зарахований червоноармійцем до 5-го радянського стрілецького полку 10-ї стрілецької дивізії, яка тоді дислокувалася у м. Вологда [15]. Саме з цього часу розпочинається безперервна служба Якіма Васильовича Якшина в РСЧА та Збройних Силах СРСР. Впродовж 1919 – 1939 рр. йому довелося подолати тяжкий шлях солдата тієї епохи. На цьому шляху були бої з Білою гвардією, з поляками та військовими формуваннями отаманів С. Н. Булак-Балаховича, Антонова, Марусі, Попова, а також участь у бойових діях на туркестанському фронті [8, с. 17].

У вересні 1925 р., вже будучи комісаром, Я. В. Якшин вступив на навчання до Ташкентської військової школи, з якої у вересні 1927 р. в складі окремої групи курсантів був переведений навчатися до такої ж школи в Казань [15]. Успішно закінчивши її, з 1928 р. 4 роки служив у складі 24-ї Самаро-Ульяновської дивізії, котра дислокувалася у Вінниці [15], і рік у лавах 58-ї стрілецької дивізії. Наприкінці 1933 р. Яким Васильович був направлений на навчання на Курси удосконалення командного складу армії

(КУКС) до Москви, після закінчення яких знову отримав призначення в Україну. Впродовж 1934 – 1939 рр. служив у складі Київського військового округу [15].

У вересні 1939 року наказом Народного комісара оборони підполковник Я. В. Якшин був переведений служити в Одеський військовий округ, у складі якого став командиром щойно сформуваного 680-го полку 15-ї стрілецької дивізії. Дивізія в цей час дислокувалася в Миколаєві, а наприкінці року була переведена до Одеси. Перебуваючи в Одесі, 1 січня 1940 р. прийняв командування 47-м мотострілецьким полком тієї ж дивізії [7, с. 101].

Після підписання пакту Молотова-Ріббентропа 23 серпня 1939 р. згідно з таємним протоколом до нього Радянський Союз розпочав політику, спрямовану на приєднання до свого складу українських територій, які в 20 – 30-х роках контролювалися Польщею та Румунією. У червні 1940 р. радянський уряд звернувся з ультимативною вимогою до Румунії про передачу СРСР Північної Буковини та Бессарабії. Румунська сторона виконала його, і 28 – 30 червня 1940 р. Червона Армія взяла під контроль вищезазначені території. У згаданих подіях активна роль відводилася з'єднанням Одеського військового округу.

У ніч з 28 на 29 червня 1940 року в районі м. Дубоссари 47-й мотострілецький полк Я. В. Якшина, форсувавши р. Дністер, роззброїв румунський артилерійський полк, пройшов усю територію Бессарабії та зайняв рубежі на лівому березі р. Прут [15]. На початку липня 1940 р., передавши охорону нового кордону прикордонникам, усі частини 15-ї стрілецької дивізії повернулися на попередні місця дислокації. Полк підполковника Я. В. Якшина розташувався в містечку Бендери [7, с. 104]. Яким Васильович отримав звання полковника, з яким і зустрів війну з Німеччиною, командуєчи 47-м мотострілецьким полком 15-ї мотострілецької дивізії 2-го механізованого корпусу 9-ї армії.

Перший воєнний місяць був тяжким для всіх. До того, як з'єднання Я. В. Якшина разом з іншими частинами 2-го мехкорпусу рішенням Ставки й командування Південного фронту було перекинуте під Умань на допомогу 6-й та 12-й арміям, яким тоді загрожувало оточення, герой нашого дослідження впродовж першого місяця війни разом зі своїми бійцями стримував атаки на території Бессарабії спільно з іншими частинами 15-ї мотодивізії генерал-майора М. Н. Белова в складі вищезгаданого корпусу генерал-лейтенанта Ю. В. Новосельського [6, с. 9].

За перший місяць боїв противнику вдалося значно вклинитися вглиб радянських територій. Полк Я. В. Якшина впродовж трьох тижнів спільно з іншими частинами 2-го механізованого корпусу стримував наступ частин 11-ї німецької армії Р. фон Шоберта. Кульмінацією “Бессарабського пекла” для полку Я. В. Якшина стали події 19 – 20 липня 1941 року. Річ у тім, що в цей час 47-й мотострілецький полк стримував німецькі атаки на підступах до переправ у районі м. Сороки, де через Дністер переправлялися частини 2-го

кавалерійського корпусу. Забезпечивши перехід його основних сил на східний берег Дністра, Я. В. Якшин з бійцями полку переправитися на лівий берег річки не зміг, оскільки німецька авіація знищила переправу. У ситуації, яка загрожувала оточенням полку, його командир прийняв рішення прориватися з боями до містечка Рибниця. У ніч з 21 на 22 липня 1941 р. йому з бійцями вдалося переправитися на лівий берег Дністра через Рибницький залізничний міст [15]. Яким Васильович фактично вперше вийшов разом із солдатами з оточення.

Незадовго до цього бойовим розпорядженням штабу 9-ї армії від 19 липня 1941 р. 15-а мотострілецька дивізія разом з іншими силами 2-го мехкорпусу була перекинута в район Умані, де мала допомогти знекровленим 6-й та 12-й арміям протистояти ворогу [7, с. 116 – 117].

Прибувши під Умань, частини 2-го мехкорпусу генерал-лейтенанта Ю. В. Новосельського відразу вступили в бій. 47-й мотострілецький полк полковника Я. В. Якшина вів бої у районі м. Тального, де наступали окремі з'єднання 9-ї й 11-ї німецьких танкових дивізій.

31 липня – 1 серпня 1941 р. полк Я. В. Якшина разом з іншими частинами 2-го мехкорпусу чинив опір поблизу Червоного хутора, Добровод, Легедзино й Танського, а потім почав відходити в напрямку Новоархангельська [18].

Ось як про події цього часу, що відбувалися в районі згаданих населених пунктів, згадує німецький генерал, а тоді полковник Курт Майер – командир одного із батальйонів полку “Лейбштандарт СС Адольф Гітлер”. “31 липня наш батальйон передається в розпорядження XXXXVIII армійського корпусу й отримує наказ вийти до Новоархангельська й допомогти замкнути кільце оточення Уманської групи. О 12-й годині дня ми без перешкод виходимо до Новоархангельська.

Близько 18-ї години наші частини беруть під свій контроль містечко, зламавши незначний опір “руських” у південно-східній частині населеного пункту. Вночі противник намагається атакувати наші позиції в південно-західній частині Новоархангельська великими силами піхоти при підтримці 8 танків... У містечко вдалося прорватися ударній групі “руських”, але вже вранці наступного дня вона була знищена. Усі наступні атаки противника також були відбиті, при цьому він зазнав серйозних втрат.

Кільце оточення з кожним днем стає сильнішим. Противник намагається тиснути на наші позиції... З невеликого підвищення спостерігаю, як “руські” зосереджують сили на підступах до містечка. Колони техніки маскуються в лісовому масиві за 5 км від наших позицій. Судячи із побаченого, противник має намір вночі спробувати прорватися на схід... Ми відкриваємо по ворожих позиціях щільний артилерійський вогонь. Страшно завивають снаряди. Димові завіси здіймаються до неба. На позиції ворога безперервно летять вогняні ракети. Розриви мін доносяться із обстрілюваних позицій. Ліс стає схожий на зруйноване комахнище...

Люди й перелякані коні у відчаї розбігаються в сторони, намагаючись сховатися від вогняного пекла, і в цій ситуації вони потрапляють під обстріл наших кулеметників...

Сонце, заходячи за обрій, освітлює апокаліптичний пейзаж. Труп, понівичені тіла, колони полонених... Я більше нічого й нікого не хочу бачити. Навколишнє місиво викликає відразу” [14, с. 128 – 130, 132].

1 липня 1941 р. німецькі війська завершили оточення 6-ї та 12-ї армій. 47-й мотострілецький полк спільно з іншими частинами 2-го мехкорпусу, втративши практично всю техніку, теж опинився в кільці. Але, незважаючи на це, його особовий склад, як і інші бійці, котрі потрапили в оточення, і надалі чинив опір, намагаючись вирватися з котла [16, с. 97].

У ніч на 5 серпня командарм 6-ї армії генерал-лейтенант І. М. Музиченко поставив військам завдання захопити переправи через р. Ятрань. Бійці 2-го мехкорпусу мали прикривати наступ ударної групи на рубежі північно-західної окраїни лісу на південний захід від Нерубайки та Небелівки фронтом на північ [7, с. 122]. Прорватися й вийти з оточення не вдалося. Військова рада 6-ї армії, інформуючи штаб фронту про бойові дії, зазначала: *“Попытка выйти с окружения ударом на юг скована обороной и последующим наступлением противника с юга. На успех прорыва надежды мало. Боеприпасов, хлеба и горючего нет. Подрываем орудия, уничтожаем транспорт, кольцо окружения сжимается [18].”*

Втративши надію організувати вихід з оточення, командувачі 6-ї та 12-ї армій генерали І. М. Музиченко і П. Г. Понеделін надали право підлеглим командирам діяти самостійно, відповідно до обставин. У зв’язку з цим 7 серпня 1941 р. командувач 2-го мехкорпусу генерал-лейтенант Ю. В. Новосельський зібрав командирів і комісарів полків й оголосив рішення: прорвати кільце оточення й рушити на з’єднання з радянськими військами [7, с. 123].

Вночі з 7 на 8 серпня увесь нечислений склад 15-ї мотодивізії й сусідніх частин підготувалися до нічної атаки. Удар на німецькі позиції мав розпочатися опівночі, але за півгодини до обумовленого часу противник відкрив потужний артилерійський, мінометний і кулеметний вогонь. Радянські солдати зазнали нових втрат. Серед інших загинув командир дивізії генерал-майор М. Н. Белов [16, с. 203]. Командування з’єднанням узяв на себе начальник штабу полковник І. А. Ласкін. Після внесених ворогом “коректив” І. А. Ласкін спільно з командирами полків прийняв рішення виходити з оточення в районі с. Нерубайки двома групами. Однією з них мав командувати полковник 47-го мотострілецького полку Я. В. Якшин [13, с. 8 – 9]. За умовами запланованого виходу з оточення групи мали з’єднатися у визначеному місці на схід від Новоархангельська.

Опівночі група Я. В. Якшина, яка складалася із залишків 47-го й 321-го мотострілецьких полків, кількістю близько 200 бійців рушила на північ вглиб уже контрольованої ворогом території. Маневруючи між невеликими силами

ворога, загін, подолавши близько 20 км, без перешкод, зосередився в кукурудзяному полі для з'єднання з групою полковника І. А. Ласкіна. Провівши в полі цілий день і не дочекавшись І. А. Ласкіна з бійцями, вночі Я. В. Якшин разом із солдатами переправився через Синюху й продовжив рухатися на схід.

Під вечір 9 серпня 1941 р. група Я. В. Якшина була виявлена й оточена невеликою групою німецьких солдат за кілька кілометрів на схід від Новоархангельська. Командир загону організував бійців до кругової оборони. Між групами зав'язався бій, який тривав кілька годин. Як тільки стемніло, бійці полковника Я. В. Якшина невеликими групами по 4 – 5 осіб почали виходити з оточення. У складі однієї з таких груп вийшов і Яким Васильович. Вирвавшись з оточення, бійці почали рухатися до лінії фронту. Я. В. Якшину разом із солдатами довелося пройти окупованою територією по маршруту Новоукраїнка – Кіровоград – Олександрія – П'ятихатки – Верховцево – Вільні хутори – Мишурич Ріг. У районі селища Переволочна групі вдалося переправитися через Дніпро. 30 жовтня 1941 р. бійці перейшли лінію фронту в районі с. Семенівка, і через кілька днів полковник Я. В. Якшин прибув у штаб 6-ї армії, після чого був відправлений у штаб Південно-Західного фронту в м. Харків [15].

Для другої групи, умовно розділеної 15-ї моторизованої дивізії, вихід з оточення закінчився невдало. Майже всі її бійці загинули або потрапили в полон. Кілька тижнів провів у німецькому полоні її командир І. А. Ласкін [16, с. 204].

Окрім групи полковника Я. В. Якшина, з частин 2-го мехкорпусу вдалося вирватися з котла його командир генералу Ю. В. Новосельському із групою бійців, які перейшли лінію фронту в районі Дніпропетровська.

Після трагічних подій в Україні полковнику Я. В. Якшину ще раз довелося виходити з оточення під час Харківської операції 1942 року в складі 8-ї дивізії. Потім були оборонні бої під Сталінградом у складі 99-ї стрілецької дивізії Донського фронту. У цей час полковник Якшин служив на посаді заступника командувача дивізії, брав участь у боях за з'єднання з оточеною групою полковника С. Ф. Горохова, який кілька місяців стримував натиск німецьких частин у Сталінграді [5]. За вдалі дії у Сталінградській битві полковник Я. В. Якшин 21 січня 1943 р. був призначений командиром 66-ї стрілецької дивізії, а 29 січня йому було присвоєно звання генерал-майора [20, с. 47].

Після Сталінграда генералу Якшину на чолі 66-ї дивізії 5-ї гвардійської армії генерала О. С. Жадова довелося брати участь у битві на Курській дузі, у боях за Харків, у ліквідації Томарівського та Борисівського ворожих угруповань, у битві за Полтаву і Кременчук. За вдалі дії під Полтавою 66-а дивізія генерал-майора Я. В. Якшина отримала право іменуватися «Полтавською» [21].

30 вересня 1943 р. частини дивізії спільно з 97-ю гвардійською стрілецькою дивізією генерал-майора І. І. Анциферова в районі с. Власівки розпочали форсування Дніпра. Закріпитися вдалося на острові “Каска”, який бійцями дивізій в умовах постійного обстрілу німецької артилерії утримувався до 11 жовтня 1943 р. Як виявилось пізніше, дивізіям генералів Якшина та Анциферова довелося виконувати роль відволікального удару, аби в районі Верхньодніпровська відтягти німецькі частини від 7-ї гвардійської армії генерала Шумілова, яка в тому районі форсувала Дніпро [1, с. 134]. Безглуздий маневр на “острові смерті”, як його пізніше назвали солдати, коштував 2-му Українському фронту життів особового складу майже всієї 97-ї та третини складу 66-ї гвардійських стрілецьких дивізій.

10 жовтня залишки героїв “Каски” були перекинуті південніше, на плацдарм у районі сіл Деревівки та Куцеволівки. У другій половині жовтня 1943 р. Я. В. Якшин веде успішні бої на території Онуфріївського району й спільно з іншими частинами бере участь у звільненні добре укріплених ворогом сіл Деревівки й Куцеволівки [20, с. 86 – 87].

28 жовтня 1943 р. командир дивізії гвардії генерал-майор Я. В. Якшин вибув у розпорядження командувача 53-ї армії генерал-лейтенанта І. М. Манагарова, а 15 листопада призначений командиром 1243-го стрілецького полку 375-ї стрілецької дивізії, яка в той час у складі вищезгаданої армії, а згодом у складі 4-ї гвардійської армії генерал-лейтенанта І. В. Галаніна вела бої на території Світловодського, Знам’янського й Єлизаветградківського районів Кіровоградської області. Як бачимо, генерал Якшин цим призначенням був понижений на командній посаді.

Про причини пониження достовірно нічого невідомо. Можемо припустити дві версії щодо пояснення такого ставлення до досвідченого генерала. По-перше, Я. В. Якшин міг вступити в конфлікт з командуванням корпусу або армії за розпорядження утримувати “Каску”. По-друге, цей крок командування може бути пов’язаний з тим, що в смузі наступу 375-ї стрілецької дивізії чинили запеклий опір легендарно відомі ще з Курської дуги 106-а й 320-а піхотні дивізії 8-ї армії генерала Отто Велера, підсилені танковими з’єднаннями, й саме тому Я. В. Якшин був призначений командиром 1243-го стрілецького полку, який разом із 1241-м і 1245-м полками складали ударне ядро дивізії, а відповідно генерал Якшин дієво мав допомогти тодішньому командиру дивізії генерал-майору П. Д. Говоруненку. Вони були давно знайомі, у липні 1943 року разом утримували наступ у районі Обояні на Курській дузі. Друга версія логічна лише з огляду на події, які розвивалися на території Знам’янського й Олександрівського районів у листопаді – грудні 1943 року. Ми більше схильні до першої версії. Аргументом на її користь може бути факт, що після важкого поранення генерал-майора П. Д. Говоруненка на початку грудня 1943 року на підступах

до с. Красносілля Я. В. Якшин не був призначений командиром дивізії. Але про це йтиметься далі.

Але як би там не було, впродовж листопада – початку грудня 1943 р. війська 2-го Українського фронту звільнили Новогергіївськ, Онуфріївку, Олександрію, Знам'янку й вийшли на підступи до Кіровограда, забезпечивши собі надійні позиції для подальшого наступу на Правобережжі. У цей час 375-а стрілецька дивізія вела наступ у напрямку районних центрів Олександрівки (нині Кіровоградської області) та Кам'янки (нині Черкаської області). У смузі наступу дивізії були добре укріплені німцями села Цибулево, Красносілля, Соснівка, Нерубайка, Нижчі Верещаки, за які на початку грудня 1943 року розгорнулися бої.

На початку грудня 1943 року бійці дивізії вийшли на підступи до Красносілля. Населений пункт утримували 106-а й 320-а піхотні дивізії 8-ї німецької армії. Село було звільнене 6 грудня 1943 р. У звільненні села та наступі в районі його околиць брали участь 1241-й, 1243-й та 1245-й стрілецькі полки під командуванням майора Олександр Миколайовича Парамошкіна, генерал-майора Якіма Васильовича Якшина та підполковника Миколи Івановича Надьожкіна [2, с. 242 – 245].

Після звільнення Красносілля ситуація на досягнутому рубежі тривалий час залишалася нестабільною. Більшість сусідніх населених пунктів контролювала німецька армія. Річ у тім, що, звільнивши Красносілля, далі наші війська свій переможний марш призупинили. По-перше, командування фронту вирішило вирівняти лінію наступу, аби потім деякі частини не опинилися в оточенні. По-друге, генерал Отто Велер, який командував 8-ю німецькою армією, вирішив будь-якою ціною стримувати наступ Червоної Армії, а тому ворог чинив запеклий опір. По-третє, частину бійців і техніки 375-ї стрілецької дивізії командування фронту планувало використати як резерв у випадку контрнаступу німців під Кіровоградом, а тому й не квапилося її виснажувати.

У боях за підступи до села 6 грудня отримав тяжке поранення командувач дивізії генерал-майор П. Д. Говоруненко. Після нього деякий час дивізією командував полковник Петро Іванович Свиридов, а з 20 грудня новим командувачем був призначений генерал-майор Яким Васильович Якшин, який до початку нового наступу разом зі штабом дивізії увесь час перебував у Красносіллі, дислокувалися в селі й штаби 1241-го, 1243-го й 1245-го полків.

Поряд з Красносіллям лінія фронту після 6 грудня 1943 року була непорушною більше місяця. Майже увесь цей час відбувалися бої на передовій лінії оборони, яка проходила поряд з населеним пунктом. Очевидці подій стверджують, що північна і північно-західна частини села кілька разів переходили із рук у руки.

6 – 8 січня по всій лінії наступу 2-го Українського фронту розпочався потужний натиск радянських військ, у результаті якого було прорвано

оборону противника на ділянці фронту протяжністю 70 км, звільнено Кіровоград та здійснено вдалий наступ на 30 км вглиб території, яку контролював ворог.

Під час цього дійства в Красносілля підтяглася потужна артилерія – “катюші”, направлені командуванням фронту на прохання командира дивізії. Разом до Красносілля прибуло шість таких установок, які й здійснили обстріл німецьких позицій. Наступ удався, ворог почав відступати, попереду була Олександрівка. Звільнивши райцентр у ході наступних боїв під час наступу в напрямку на Корсунь-Шевченківський 15 січня 1944 року генерал-майор Я. В. Якшин отримав тяжке поранення. Першу операцію генералу було зроблено у військовому польовому шпиталі, який дислокувався в Олександрівці. Після тривалого лікування в Харкові та Москві він на фронт більше не повернувся.

6 вересня 1953 року герой нашого дослідження за станом здоров'я вийшов у відставку. За роки служби генерал-майор Я. В. Якшин удостоєний багатьох державних нагород, серед яких: орден Леніна, три ордена Червоного Прапора, орден Червоної Зірки, а також медалі “XX років РСЧА”, “XXX років Радянської Армії і Флоту”, “За оборону Сталінграда”, “За перемогу над Німеччиною” та іншими [5]. Високо оцінив генерала у спогадах О. С. Жадов і висловив на сторінках своїх мемуарів йому подяку.

Після виходу у відставку Яким Васильович разом із сім'єю до 1955 р. мешкав у Глухові, потім переїхав до Кривого Рогу, 1958 року оселився в м. Армавір, де проживав до листопада 1964 р., а потім переїхав на постійне місце проживання в місто Михайлівка Волгоградської області РФ. У 60-х – 70-х роках деякий час листувався з Полтавським обласним краєзнавчим музеєм, зі школами в Деревці, Куцеволівці та Красносіллі. Помер гвардії генерал-майор Я. В. Якшин наприкінці жовтня 1979 року. Похований на одному із кладовищ міста Михайлівки.

На жаль, постать генерал-майора Я. В. Якшина й досі залишається маловідомою в історії Кіровоградщини. Це можна пояснити тим, що Яким Васильович зарані вийшов у відставку, не написав мемуарів і помер задовго до того, як військові історики почали серйозно цікавитися офіцерами й солдатами, які щодня наближали перемогу й свого часу не потрапили до складу всенародно “визнаних” і “затверджених” героїв.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Абдулин М.Г. 160 страниц из солдатского дневника. – М., 1985. – 160 с.
2. Айнутдинов С.Х. В памяти и сердце. – Екатеринбург: ГИИП “Уральский рабочий”, 2000. – 432 с.
3. Анкета ветерана Великой Отечественной войны Мироненка Матвея Васильевича 1912 г.р. / Колекція автора.
4. Бабилов Ю.Н., Самчук И.А. Котёл под Томаровкой. – М.: Воениздат, 1967. – 96с.

5. Генерал-майор Якшин Аким Васильевич. Краткая автобиографическая справка от 4 сентября 1975 года / Копія надана сином Я.В.Якшина Олександром Якимовичем Якшиним.
6. Джанджгава В. Н. "Немеренные версты. Записки комдива". – М.: ДОСААФ, 1979. – 271 с.
7. Дриг Е. Механизированные корпуса РККА в бою: История автобронетанковых войск Красной Армии в 1940 – 1941 гг. – М.: АСТ: АСТ МОСКВА: Транзиткнига, 2005. – 830 с.
8. Егоров В. Г. Герои остаются с нами: Документальная повесть [О 193-м стрелковом полке 66-й гвардейской Полтавской Краснознамённой стрелковой дивизии]. – Харьков: Прапор, 1986. – 143 с.
9. Жадов А.С. Четыре года войны. – М.: Воениздат, 1978. – 334 с.
10. Козин Н.Д. Гвардейцы в боях. – Барнаул: Алтайское книжное из-во, 1975. – 240с.
11. Конев І.С. Записки командующего фронтом 1943 – 1945 рр. – К.: Політвидав України, 1983. – 619 с.
12. Кoryтов В.А. Из династии солдат и труженников Ситниковых // Коношский курьер. – 2007. – 21 февраля.
13. Ласкин И.А. На пути к перелому. – М., 1977. – 344 с.
14. Майер К. Танки СС в бою. Танковая гвардия Гитлера. – М.: Яуза-пресс, 2008. – 448 с.
15. Матеріали про життя і бойовий шлях генерал-майора Я.В.Якшина надані його сином Олександром Якимовичем Якшиним 5. 05. 2009 р.
16. Нуждин О. И. Битва под Уманью: трагедия 6-й и 12-й армии (25 июля – 7 августа 1941 г.): [монография]. – Екатеринбург: Изд-во Урал. ун-та, 2011. – 328 с.
17. Освобождение городов: Справочник по освобождению городов в период Великой Отечественной войны 1941 – 1945 гг. / М.Л.Дударенко, Ю.Г.Перечнев, В.Т.Елисеев и др. – М.: Воениздат, 1985. – 598 с.
18. Отчет помощника командующего войсками Южного фронта по автобронетанковым войскам начальнику Главного автобронетанкового управления Красной Армии о боевых действиях механизированных войск фронта за период с 22 июня по 1 августа 1941 г. (3 августа 1941 г.) Отчет о боевых действиях мехвойск за период с 21 июня по 1 августа 1941 г. // <http://bdsa.ru/documents/html/donesaugust41/410803.html>
19. Пантюхов Г.Г. Люди одной дивизии. Боевой путь 52-й гвардейской стрелковой Рижско-Берлинской орденов Ленина, Суворова и Кутузова дивизии 1941 – 1945 гг. – М.: Воениздат, 1977. – 206 с.
20. Под гвардейским Знаменем: Боевой путь 66-й гвардейской стрелковой Полтавской Краснознамённой дивизии. – М.: Воениздат, 1992. – 143 с.
21. Приказ Верховного Главнокомандующего генералу армии Коневу / За победу. – № 137. – 1943. – 24 сентября. – С. 1.
22. Самчук И.А., Скачко П.Г., Бабиков Ю.Н., Гнедой И.Л. От Волги до Эльбы и Праги. – М.: Воениздат, 1970. – 336 с.
23. Сергеев В. У жовтні сорок третього... – Світловодськ, 2009. – 32 с.
24. Фомичев И.А., Чаповский С.М. Прорыв подготовленной обороны противника 32-м гвардейским стрелковым корпусом в Белгородско-Харьковской операции (3 – 5 августа 1943 г.) / Прорыв подготовленной обороны стрелковыми соединениями (По опыту Великой Отечественной войны 1941 – 1945 гг.). Сборник статей. – М.: Воениздат, 1957. – С. 81 – 108.

25. Чорний О.В. Героїзм і трагедія 5-ї гвардійської армії у битві за Дніпро у вересні – жовтні 1943 року // Наукові записки. – Випуск 14. – Серія: Історичні науки. – Кіровоград, 2011. – С. 181 – 193.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Чорний Олександр Васильович – кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка

Наукові інтереси: проблеми воєнної історії XVIII – XX століть.

УДК 94(477.65)“1750/1860“

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНЕ СТАНОВИЩЕ НАДДНІПРЯНСЬКОГО СЕЛА В II ПОЛОВИНІ XVIII СТ. – 1860 Р. (НА ПРИКЛАДІ С. ПАВЛІВКИ ОЛЕКСАНДРІЙСЬКОГО ПОВІТУ)

Сергій ШЕВЧЕНКО (Кіровоград)

На прикладі наддніпрянських сіл Павлівки та Свинарки висвітлюються процеси колонізації Центральної України Російською імперією від новосербських до завершення кріпацьких часів, зокрема, крізь призму поміщицького землеволодіння, майнового стану селян, демографічних показників.

Ключові слова: Павлівка, Свинарка, поміщик, земля.

На примере надднепрянских сел Павловки и Свинарки освещаются процессы колонизации Центральной Украины Российской империей от новосербских до окончания крепостнических времен сквозь призму помещичьего землевладения, имущественного состояния крестьян, демографических показателей.

Ключевые слова: Павловка, Свинарка, помещик, земля.

On an example of Naddnyprijskish villages Pavlivka and Svinarka are illuminated processes of colonization of Central Ukraine of the Russian empire from newserbians to completion of fortress times through the prism of squire's landownership, property state of peasants, demographic indicators.

Key words: Pavlivka, Svinarka, squire, earth.

Територія с. Павлівки Світловодського району Кіровоградської області обживалася ще в археологічну добу. Відлік історії власне сучасного поселення ведеться з часів Запорозької Січі. Існуючі на цих землях поселення Павлівка й Свинарка у XX ст. об'єдналися в одне. Переселення сюди частини мешканців із зони затоплення Кременчуцьким водосховищем, спорудження до двох десятків соціальних об'єктів, близькість нового міста Світловодська, спорудження біля Павлівки заводу тугоплавкого дроту перетворили село на одне з найрозвинутіших і найбільших на сході Кіровоградщини. Звідси вийшли, закінчили місцеву школу, найстарший космонавт планети, Герой